

ÖĞRETMENLERİN DEĞERLER EĞİTİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ: BİR DURUM ÇALIŞMASI

VALUE EDUCATION ABOUT THE OPINIONS OF TEACHERS: A CASE STUDY

Elçin ERGİN*, Süleyman KARATAŞ**

* Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek lisans Öğrencisi
elcinkarademir@gmail.com

** Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi
skaratas@akdeniz.edu.tr

ÖZET

Bu çalışmanın amacı ilk ve ortaokul öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşlerini ortaya koymaktır. Çalışmada Antalya'nın Kepez ilçesinde bulunan Ahatlı İlkokulu ve Ahatlı Ortaokulu öğretmenlerinin, öğrencilerin bazı değerlere sahip olma durumları, bu konuda yaşanan sorunlar, değerler eğitiminin nasıl olması gerektiği ve buna ilişkin çözüm yolları konusundaki görüşleri araştırılmıştır. Bu çalışma nitel bir araştırmadır ve bütüncül çoklu durum deseni kullanılmıştır.

Veriler görüşme ve yarı yapılandırılmış görüşme formu tekniği kullanılarak toplanmıştır, görüşme formları beş sorudan oluşmaktadır. Bu çalışmanın sonucunda üç önemli sonuç elde edilmiştir. İlk olarak ilk ve ortaokulda çalışan öğretmenlerin Değerler Eğitimi faydalı bulmalarıdır. İkinci olarak Değerler Eğitimi konusunda yaşanan en büyük problem bu eğitime ayrılan zamanın yetersiz olmasıdır. Son olarak da Değerler Eğitiminin daha etkili olabilmesi için bunun ayrı bir ders olarak konulması gerekliliğidir.

Anahtar Sözcükler: Değer, Değerler Eğitimi

ABSTRACT

The purpose of this study of primary and secondary school teachers is to put forward their views on values education. In this study, Antalya Kepez in the district Ahatlı Primary School and Ahatlı middle school teachers, some of the students have values situations, in this regard the problems, values education, how it should be and the corresponding solutions opinion on were investigated. This study is a qualitative and holistic multiple case study design was used.

Interview and semi-structured interview data were collected using the techniques, interview forms consists of five questions. As a result of this study, three important results are obtained. First of teachers working in primary and secondary schools are finding useful for Values Education. Second, the biggest problem experienced in Values Education of time devoted to this training is inadequate. Finally, the Value of Education in order to be more effective is the necessity to put it as a separate course.

Keywords: Value, Values Education.

1. GİRİŞ

20. yy'da insanı ilgilendiren birçok alanda büyük gelişmeler meydana gelmiş, bilim, teknoloji, sanayi ve ekonomik alanlarda önemli değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimler, ilerlemeler beraberinde birtakım sosyal problemleri de getirmiştir. Bu sosyal problemlerden birisi olan “**değer bunalımı**” son yıllarda ülkemizde ve dünyada önemli ölçüde artış göstermiştir. Bu nedenle bireylerde istenilen davranışları geliştirmeyi hedeflemiş eğitimciler de değerler ve değerler eğitimine odaklanmaya başlamışlardır (Stanley,1983 s. 242).

Dünya çapında bugün en tehlikeli değişken düşüncelerden biri herkesin farklı ahlaki standartlara ve ilkelere sahip olmasıdır. Bu nedenle herkes kendi standartlarını ve değerlerini tanımlamaktadır. Bu durum da toplumda sosyal birlikteliğin oluşmasını ve uyum içinde yaşamayı engellemektedir (Ryan ve Bohlin, 1999, s. 48).

Dünya'nın çeşitli ülkelerinde yapılan araştırmalar da bize eğitim programlarında yer alan değerler eğitiminin neden gerekli olduğunu göstermektedir. Lickona (1991), bir ilköğretim öğrencisinin haftada ortalama 30 saatini televizyon önünde harcadığını ve 16 yaşına kadar bu çocuğun ortalama 200 000 şiddet içerikli sahneye ve 18 yaşına kadar da yaklaşık 40 000 cinselliği uyaran olaya şahit olduğunu tahmin edildiğini belirtmektedir (s. 5).

İnsanların sahip olduğu değerler, onların yaşam tarzlarını, hayata bakış açılarını ve karakterlerini belirler. Bu sebeple insanlar, inançları ve idealleri doğrultusunda değerlerine sahip çıkarlar. Çocuklar ise değerleri öğrenmeye yaşamlarının ilk yıllarında başlamaktadırlar. Başlangıçta değerleri aileden, sonrasında medya, akran grupları, oyun grupları, yerel topluluklar ve diğer kurumlardan öğrenmektedirler. Çocuklar okula başladıklarında okul öncesindeki yaşantılarından çok daha geniş çaplı farklı değerlerle karşı karşıya gelmektedirler. Bu süreçte okulun iki önemli rolü bulunmaktadır. Toplumda o anda geçerli bulunan değerlerin geliştirilmesi için hali hazırda başlamış olan süreçte çocukların değerlerinin yapılandırılması ve desteklenmesi; ikincisi ise bu değerleri kullanmaları için öğrencilere yardımcı olunmasıdır (Halstead ve Taylor'dan akt. Yiğittir ve Öcal, 2011).

Bu doğrultuda kültürel ve ulusal açıdan anlamlı bir yere sahip olan değerler devletlerin izledikleri eğitim politikaları doğrultusunda vatandaşlara kazandırılmaya ve böylece ortak, geçerli ve birbirleri için güven arz eden değerler oluşturulmaya çalışılır. Bunun amacı gelişmiş ve çağdaş ülkeler konumunda eğitim verebilmek ve insan yetiştirebilmektir. İşte bu aşamada bir insanın gelişim sürecinin en önemli basamağını oluşturan eğitim ve öğretimin birlikte verilmeye çalışıldığı okullar devreye girmektedir.

Öğretmenler, eğitimsel amaçların gerçekleştirilmesinde ve doğal yeteneklerin ortaya çıkmasında önemli bir rol oynar (Jackson, Boostrom ve Hansen, 1998). Özellikle öğretmenlerin buldukları konum açısından sahip oldukları değerler çok önemlidir. Öğretmenlerin rolleri, sadece sınıfla yaptığı öğretim işiyle bağlantılı değildir. Onların rolleri tüm okulu kapsamaktadır. Bunun için öğretmenler, öğrencileri birey olarak görmeli, değer vermelidir. Öğretmenler, öğrencilerin sosyal ve kültürel farklılıklarını, yaptıklarını ve ilgilerini dikkate alarak en yüksek düzeyde öğrenmeleri ve gelişmeleri için çaba harcamalıdır. Yine öğrencilerinde geliştirmek istediği kişilik özelliklerini kendi davranışlarında göstermelidir. Çünkü öğretmenlerin değerlerinin öğrenci davranışlarını etkilediği ile ilgili birçok araştırma bulgusu vardır (Brophyve Good'danakt. Yılmaz,2009). Öğretmenler değerleri kendi rollerinin bir bolumu olarak göstermek istemeseler bile; öğrenciler, öğretmenlerinin değer yargılarından mutlaka etkilenirler (Halsteadve Taylor'dan akt. Yiğittir ve Öcal, 2011). Dolayısıyla öğretmenlerin çocuklara temel değerlerin kazandırılması sürecine ilişkin görüş ve deneyimleri önem arz etmektedir.

Öğretmenler konumlarından dolayı, öğrencilerine değer kazandırma sürecinde önemli bir role sahiptirler (Suh ve Traiger'dan akt. Yılmaz, 2009). Ancak öğretmenin kendisinde, öğretim faaliyetlerinde uygulanması istenilen değerler yoksa öğrencilere iyi bir model değil, tam aksine öğrencilerde bulunan mevcut değerlerin bile körelmesine ve hatta ortadan kalkmasına sebep olabilecek kötü bir model olabilir (Yazıcı, 2006).

Önceki yıllarda eğitim programlarında dolaylı olarak verilen değerlerin, görülen ihtiyaç üzerine öğrencilere doğrudan verilmesi ilkesi benimsenmiştir. Bu amaçla ülkemizde de önemli çalışmalar yapılmış,

ilköğretim programlarında bazı değerlerin öğrencilere ünite kazanımlarıyla birlikte doğrudan verilmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda 18. Milli Eğitim Şurasında Değerler Eğitimine ilişkin aşağıdaki kararlar alınmıştır. Milli Eğitim Şurası Kararları-www.meb.gov.tr)

- Tüm eğitim-öğretim kademelerinde değerler eğitimine yönelik, STK'larla iş birliği yapılarak alan öğretmenlerinin ortak kullanabileceği program ve materyal geliştirilmelidir.
- Değerler eğitimine, okul öncesinden başlayarak yaygın eğitim dâhil olmak üzere eğitim öğretimin her kademesinde, tüm dersler ve okul kültürü içerisinde yer verilmeli ve bu konuda öğretmen, yönetici, öğrenci, aile ve çevre ile iş birliğine gidilmeli, farkındalık oluşturulması için kitle iletişim araçlarından faydalanılması amacıyla gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
- Ödüllendirme kriterlerinde, değerler eğitimi açısından örnek davranışlar sergileyen öğrencilere yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.
- Medya ve değerler eğitimi ilişkisi konusunda farkındalık kazandırmaya yönelik araştırma ve eğitim çalışmalarına önem verilmeli; bu konuda gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

Bakanlığın eğitim konusundaki en yüksek danışma kurulu olan Milli Eğitim Şûrası'nın aldığı kararlar da incelendiğinde değerler eğitiminin ülkemizde önemsendiğini ve bu konuda çalışmalar yapıldığını söyleyebiliriz.

2. YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı bir devlet okulunda öğretmenlerin Değerler Eğitimi hakkındaki görüşlerini ortaya koymaktır. Bu çalışma nitel bir araştırmadır ve bütüncül çoklu durum deseni kullanılmıştır. Nitel araştırmalar tarafından “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlanmıştır. Diğer taraftan araştırmada durum çalışması yöntemi kullanılmıştır. Durum çalışması, güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesi içinde çalışan, olgu ve içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belirgin olmadığı ve birden fazla kanıt veya veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılan, görgül bir araştırma yöntemidir. Bütüncül çoklu durum desen ile birden fazla kendi başına bütüncül olarak algılanabilecek durum söz konusudur. Her bir durum kendi içinde bütüncül olarak ele alınır ve daha sonra birbirleriyle karşılaştırılır (Yıldırım ve Şimşek 2008).

2.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2013–2014 eğitim öğretim yılında Antalya ili Kepez ilçesinde bulunan Ahatlı İlkokulu ve Ahatlı Ortaokulu'nda görev yapan 3 yönetici ve 33 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise katılımcı istekliliği dikkate alınarak belirlenen 6 gönüllü öğretmen oluşturmaktadır.

Tablo 1. Görüşmeye Katılan Öğretmenlerin Kişisel Özellikleri

Katılımcılar	A	B	C	D	E	F
Yaş	30	30	42	45	58	40
Kıdem	11	8	15	20	34	17
Branş	Türkçe	İngilizce	Rehberlik	Sınıf	Sınıf	Sınıf
Cinsiyet	Bayan	Bayan	Bayan	Bayan	Erkek	Bayan
Çalıştığı Kurum	Ahatlı Ortaokulu	Ahatlı Ortaokulu	Ahatlı İlkokulu	Ahatlı İlkokulu	Ahatlı İlkokulu	Ahatlı İlkokulu

2.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın veri toplama tekniği bireysel görüşmedir. Görüşme, Stewart ve Cash (1985) tarafından yapılan tanıma göre; önceden belirlenmiş ve ciddi bir amaç için yapılan, soru sorma ve yanıtlama tarzına dayalı karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim sürecidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008; Patton, 1987).

Görüşmede yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu, kavramsal çerçeve oluşturulduktan, alanyazın çalışması yapıp ön görüşmeler yapıldıktan sonra uzmanların da görüşleri alınarak hazırlanmıştır. Formda; öğretmenler için kısa bir ön bilgi verildikten sonra, kişisel bilgiler yer almaktadır. Kişisel bilgilerden sonra şu sorular sorulmuştur; “Değerler Eğitimi size neyi ifade ediyor? Okulunuzda Değerler Eğitimi kapsamında ne gibi çalışmalar yapılıyor? Değerler Eğitiminin faydalı olup olmadığı konusunda neler düşünüyorsunuz? Değerler Eğitimi konusunda yaşanan sorunlar neler ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerileriniz neler? Değerler Eğitimi bir şeye benzetseniz neye benzetirdiniz?” Sorular verilen cevaplara göre çeşitlenmiş, kişinin daha detaylı bilgi vermesi sağlanmaya çalışılmıştır.

2.3. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Bu araştırma için 6 öğretmen ile okullarına gidilerek görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmeler kayıt altına alınmış ve daha sonra bu kayıtlar dinlenerek yazıya dökülmüştür. Bu çalışmada karşılaştırmalar yapılmış, verilen cevaplar arasında uyum ve örtüşmelerin olup olmadığına bakılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ve anlatılan özel aktarımların değerlendirilmesi yapılmış ve elde edilen bilgiler doğrultusunda önerilerde bulunulmuştur. Nitel araştırmalarda amaç sayılar yoluyla sonuçlara ulaşmak değil, konu ile ilgili okuyucuya betimsel ve gerçekçi bir resim sunmaktır. Ancak yine de nitel yöntemlerle toplanan veriler üzerinde bazı sayısal analizler yapmak olasıdır (Yıldırım, Şimşek, 2000) . Verilerin analizi katılımcılarla yapılan görüşmelerden başlar. Verilerin analizi sırasında, veriler sürekli olarak kaydedilir ve daha sonra kategorilere ayrılır. Görüşme kayıtları düzenli olarak gözden geçirilir (Cohen, Manion ve Morrison, 2007).

Bu çalışmada da yönetici ve öğretmenlerin Değerler Eğitimi hakkında görüşleri ile ilgili yüzde ve frekansların verilmesi uygun görülmüştür. Araştırmada, analiz tekniklerinden betimsel analiz ile içerik analizi ve içerik analizi içerisinde yer alan frekans analizi ile çözümlemeler yapılmıştır. Bu çerçevede betimsel analiz ile görüşülen bireylerin görüşleri olduğu gibi yansıtılmış, içerik analizi yoluyla da veriler tanımlanmış, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Frekans analizi, en basit şekliyle öğelerin sayısal ve yüzdesel olarak görünme sıklığını ortaya koymaktır. Frekans analizi sonunda öğeler önem sırasına sokulur ve sıklığa dayalı bir sınıflama yapılır (Bilgin'den akt. Günbayı ve Yassıkaya, 2011). Bu çalışmada da frekans ve yüzde analizi tekniği uygulanarak, görüşülen öğretmenlerin verdiği yanıtlar sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Öğretmenlerin verdiği yanıtların sıklığına göre, başlıklar altında bir sınıflama ve bu sınıflamaya bağlı olarak frekans sıklığı ve yüzdesi, tablolar verilerek ve katılımcılardan doğrudan alıntılarla desteklenerek analiz edilmiştir.

3. BULGULAR

Bu çalışmada ilkokul ve ortaokulda çalışan öğretmenlerin Değerler Eğitimi hakkında görüşleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Öğretmenlerin görüşleri Değerler Eğitiminin neyi ifade ettiği, Değerler Eğitimi kapsamında yapılan çalışmalar, Değerler Eğitiminin sağladığı yararlar, Değerler Eğitimi konusunda yaşanan sorunlar, Değerler Eğitimindeki sorunlara ilişkin çözüm önerileri ve Değerler Eğitiminin benzetildiği nesne olarak sınıflandırılmıştır. Araştırma süresince gizlilik esaslarına bağlı kalınmıştır.

3.1. Değerler Eğitiminin İfadesi

Bu probleme yanıt bulabilmek amacıyla, öğretmenlerin Değerler Eğitimi ifadesine ilişkin görüşleri ile ilgili frekans ve % dağılımı belirlenmiştir. Tablo 2’de elde edilen veriler görülmektedir.

Tablo 2. Değerler Eğitimi İfadelerine Göre Frekans ve Yüzde Dağılım Tablosu

Değerler Eğitimi İfadeleri	A	B	C	D	E	F	f	%
Yitirilen değerlerin kazandırılması için verilen eğitim	0	0	1	1	0	1	3	50
Ahlaki Eğitim	1	0	0	0	1	0	2	33,3
Ailede eksik verilen değerlerin tamamlanması amacıyla yapılan eğitim	0	1	0	0	0	0	1	16,16
Öğrencilerin toplumda daha iyi yer edinmeleri için verilen eğitim	0	1	0	0	0	0	1	16,16
Yeni nesillerin değerlerimizi kazanması için verilen eğitim	0	0	0	1	0	0	1	16,16

Tablo 2’de görüldüğü gibi genel olarak öğretmenlerin Değerler Eğitimi ifadelerini yorumlarsak; % 50 ile “*Yitirilen değerlerin kazandırılması için verilen eğitim*” ilk sırada yer almaktadır. Katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıda verilmiştir:

Değerler Eğitimi yitirilen değerlerimizin kazanılması amacıyla yapılan çalışmaları ifade ediyor. (C1, 1)

Günüümüzde kaybolmakta olan, eskiden var olan değerlerimizin okullarda yaşatılmasıdır.(D1, 1)

Toplumumuzda insanların birbirlerine karşı duyarlılıklarının git gide azalması, sevginin, saygının, aile içinde çocukların anne babaya davranışlarının değişmesi, okuldaki sorumluluklarının giderek azalması ve bu duyarlılıkların gitgide azalmasından dolayı da değerler eğitimi anlamlı oluyor.(F1, 1)

Daha sonra %33,3 ile “*Ahlaki Eğitim*” gelmektedir. Katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıda verilmiştir:

Bana göre “Değerler Eğitimi” çocuğu sadece bilgi deposu yapmaktan çıkarmayı ahlaki eğitimi hedefleyen bir sistemdir.(A1, 2)

Değerler Eğitimi şu anda bizim toplumumuzun içerisinde yaşadığı genel ahlaki kuralları içerisinde toplayan bir kronolojik cetvel olarak görebiliyorum.(E1, 2)

Sonra %16,6 ile “*Ailede eksik verilen değerlerin tamamlanması amacıyla yapılan eğitim*”, “*Öğrencilerin toplumda daha iyi yer edinmeleri için verilen eğitim*”, “*Yeni nesillerin değerlerimizi kazanması için verilen eğitim*” ifadeleri gelmektedir. Katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıda verilmiştir:

Onların ailelerinde eksik aldıkları bilgileri, eksik aldıkları deneyimleri, eğitimleri biz tamamlıyoruz.(B1, 3)

Değerler Eğitimi çocukların toplumda daha iyi yerler edinmeleri için, daha iyi insanlar olabilmeleri için onlara bir katkı olarak görüyorum ben.(B1, 4)

... Değerlerimizin okullarda yaşatılmasıdır, yeni nesillerin de bunu kazanması için yapılan çalışmalar.(D1, 5)

Verilen cevapları genel olarak değerlendirdiğimizde; öğretmenler yeni neslin değerlerimiz hakkında bilgi sahibi olmadıklarını, değerlerimize uygun davranmadıklarını belirtmişlerdir. Bundan dolayı da değerler eğitimi; ahlaki eğitim, yitirilen değerlerin kazandırılması için verilen eğitim gibi ifadeler kullanmışlardır.

3.2. Değerler Eğitimi Kapsamında Yapılan Çalışmalar

Bu probleme yanıt bulabilmek amacıyla, öğretmenlerin Değerler Eğitimi Kapsamında Yapılan Çalışmalara ilişkin görüşleri ile ilgili frekans ve % dağılımı belirlenmiştir. Tablo 3'te elde edilen veriler görülmektedir.

Tablo 3. Değerler Eğitimi Kapsamında Yapılan Çalışmaların Frekans ve Yüzde Dağılım Tablosu

Değerler Eğitimi Kapsamında Yapılan Çalışmalar	A	B	C	D	E	F	f	%
İşlenmesi gereken değeri ders içinde dersin konusu ile ilişkilendirerek işlenir.	1	1	1	0	1	0	4	66,6
İşlenmesi gereken değer için dersin konusundan ayrı etkinlikler düzenlenir.	0	0	0	1	0	1	2	33,3
Sınıflarda yapılan etkinlikler okul panosunda sergilenir.	0	0	0	0	1	1	2	33,3
İşlenmesi gereken değeri sosyal faaliyetler içerisinde işlenir.	0	0	1	0	0	0	1	16,6
Bu eğitim kapsamında velilere de değerler hakkında bilgilendirme yapılır	0	0	0	0	1	0	1	16,6

Tablo 3'te görüldüğü gibi genel olarak öğretmenlerin Değerler Eğitimi Kapsamında Yapılan Çalışmaları yorumlarsak; % 66,6 ile **“İşlenmesi gereken değeri ders içinde dersin konusu ile ilişkilendirmek”** gelmektedir. Katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıda verilmiştir:

O değerle ilgili öğretmen kendi branşına göre etkinlikler yapıyor. Mesela benim branşım Türkçe derste kompozisyon, şiir yazdırıyorum, bu değere uygun örneklerim varsa metinler gibi o metinleri işliyorum.(A2,1)

Okulumuzda her öğretmen derslerine girdikleri zaman aylık konularımız var o konularla ilgili dersler işliyorlar, konular anlatıyorlar. (B2,1)

Değerler eğitimi anlamında sınıflarda sınıf öğretmenleri tarafından derslerde her ayın değeri ile ilgili konular işleniyor.(C2, 1)

Ama bunu yanında her sınıf ve branş öğretmeni ayın değerini kendi dersi açısından işler.(E2, 1)

Daha sonra %33,3 ile **“İşlenmesi gereken değer için dersin konusundan ayrı etkinlikler düzenlenir.”** ve **“Sınıflarda yapılan etkinlikler okul panosunda sergilenir.”** gelmektedir. Katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıda verilmiştir:

... doğrultusunda her ay o değere yönelik çocuklara kavram haritası oluşturuluyor, beyin fırtınası yaptırılıyor, şiirler yazdırılıyor, resimler yaptırılıyor yani kendilerinin resim aracılığıyla, şiirle, kompozisyonla o değeri kavramaları, kazanmaları sağlıyor. Mesela hikayeler yazmaları sağlıyor, atasözleri, deyimler bunları yapıyoruz. Başka küçük küçük oyunlar dramatizasyon haline getiriliyor. En çok da resim, mesela saygıyla ilgili hadi çocuklar ne düşünüyorsanız onu görselleştirin diyoruz. Şiir yazıyorlar başka akluma gelmiyor. Mesela en son sevgiyle ilgili kendi sınıfımda da yaptım birbirlerine sevgilerini ifade eden cümleler oluşturdular. Sevgi ağacı oluşturdular. (D2, 2)

Okulumuzda Değerler Eğitimi kapsamında şiirler yazılıyor, kompozisyonlar yazılıyor, resim çalışmaları ve karikatür çalışmaları yapılıyor.(F2,2)

... yapılan çalışmalar değerler eğitimi panosunda okulumuzda sergilenir. (E2,3)

Bunlar, arşivlenip, okul panomuzda sergileniyor.(F2,3)

Sonra %16,6 ile “İşlenmesi gereken değeri sosyal faaliyetler içerisinde işlenir.” ve “Bu eğitim kapsamında velilere de değerler hakkında bilgilendirme yapılır” gelmektedir. Katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıda verilmiştir:

... her ayın değeri ile ilgili konular işleniyor, sosyal faaliyetler içerisinde yer alıyor bazı değerlerimiz bunlarla ilgili çalışmalar yapılıyor.(C2, 4)

Bazı toplantılarımızda gerek öğrenci-veli toplantılarında gerekse diğer eğitim-öğretimle ilgili toplantılarda velilere bu konulardan da anlatımlar yapılır.(E2, 5)

3.3. Değerler Eğitiminin Faydalı Olup Olmadığına İlişkin Görüşler

Bu probleme yanıt bulabilmek amacıyla, öğretmenlerin Değerler Eğitiminin Faydalı Olup Olmadığına ilişkin görüşleri ile ilgili frekans ve % dağılımı belirlenmiştir. Tablo 4’te elde edilen veriler görülmektedir.

Tablo 4. Değerler Eğitiminin Faydalı Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri ile İlgili Frekans ve % Dağılım Tablosu

	A	B	C	D	E	F	f	%
Değerler Eğitimi Faydalı Buluyorum	0	1	1	0	1	1	4	66,6
Değerler Eğitimi Faydalı Bulmuyorum	1	0	1	1	0	0	3	50

Tablo 4’de görüldüğü gibi genel olarak öğretmenlerin Değerler Eğitimi Kapsamında Yapılan Çalışmaları yorumlarsak; % 66,6 ile “Değerler Eğitimi Faydalı Buluyorum” gelmektedir. Katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıda verilmiştir:

Gerçekten çok faydalı oluyor. Artık mesela çocuklar hırsızlık konusunda o hırsızlığın nelere mal olacağını, ne sonuçlar doğuracağını ve neden hırsızlık yapmanın kötü bir şey olduğunu öğreniyorlar. Çok faydalı çünkü arkadaşlarıyla aralarındaki sosyal ilişkilerinde çok etkili oluyor. Yaptıkları davranışları kendileri de beyinlerinde ölçme fırsatı buluyorlar, kendileri de ben bu işi yapmalı mıyım yapmamalı mıyım şeklinde artık sorgulamaya başlıyorlar.(B3, 1)

O konuya dikkat çekmek anlamında örneğin yitirilen değerlerimiz ile ilgili dikkat çekmek anlamında faydalı diyorum.(C3, 1)

Şimdi değerler eğitiminin faydalı olup olmadığı derken ben değerler eğitiminin genel olarak faydalı olduğuna kesinlikle ve kesinlikle inanıyorum. Çünkü biraz önce de bahsettiğim gibi değerler eğitimi bizim varoluşumuzdan bugüne kadar kazanmış olduğumuz değerlerin bir toplamıdır, genel değerlerin bir toplamıdır. Gelenek ve göreneklerimiz sürekliyiştir, nakliyesidir. İlk toplumdaki sonraki topluma. Şimdi bizde bu değerlerimize ne yapacağız sahip çıkarak bizden sonra gelecek topluma devredeceğiz. Bu bir bayrak yarışı gibidir aynı. Benden alıp benden sonraki nesle aktarılacak. Bu değer kaybolmayacaktır. Keşke en büyük değer olan Türkiye Cumhuriyeti de bu değerlerin içerisinde olsa, Atatürk de bu değerlerin içerisinde olsa, bayrak sevgisi de bu değerlerin içerisine alınsaydı. Bizim en büyük değerlerimiz bunlardır. Diğerleri gelenek görenekler e bağlıdır ama bunlar varoluş ile ilgili değerlerdir. Bunların da alınması lazım. Bayrak sevgisi nerede! Var mıdır bayrak sevgisi? Atatürk sevgisi değerler eğitiminde ki hiçbir zaman Atatürk sevgisi toplumumuzda yok olmaz sürekliyiştir. Cumhuriyet sevgisi, onunda olması lazım.(E3, 1)

Değerler Eğitiminin faydalı olduğunu düşünüyorum. Her çocuk farkındalığını görüyor ve değerler eğitiminde hangi değeri çalıştıyorsak o değerle ilgili düşünüyor, yaptığı

davranışları karşılaştırıyor, olumlu olumsuz yönlerini ortaya çıkarıp çocukların zihninde önemli izler bırakıyor. Çocukların davranışlarında kesinlikle farklılaşma oluyor, gerçekten etkili olduğunu düşünüyorum.(F3, 1)

Daha sonra %50 ile **“Değerler Eğitimi faydalı bulmuyorum”** gelmektedir. Katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıda verilmiştir:

Aslında tam olarak uygulansa faydalı ama şu an bizim yaptığımız açıkçası sadece formalite hani olsun kağıt hazırlayalım, bir dosya hazırlayalım gönderelim şeklinde. Mesela ayın on beşinde isteniyorsa genelde ayın 13’ü, 14’ü veya 15’inde hadi çocuklara bir şeyler yazdıralım veya kendi kafamızdan şu yapıldı şu yapılmadı şeklinde yazmak oluyor. Aslında hedef güzel, amaç güzel ama uygulama yok açıkçası.(A3, 2)

Uygulama anlamında çok fazla bir etkisi olmadı, etkisi olduğunu söyleyemem ama en azından örnek veriyorum saygıyla ilgili bir şeyler yapılması gerektiğini, böyle bir değerimiz olduğunun farkına vardılar.(C3,2)

Yani çok da faydalı olamıyor gibi. Hani mesela sevgiyle saygıyla ilgili değeri verirken çocuk biliyor bunu ne yapılması gerektiğini biliyor. Diyor ki mesela “arkadaşıma saygı gösteririm, hoş görürüm, sırada onu iteklemem, kalemini alırken verebilir misin derim” diyor ama uygulamada kesinlikle bunu yapmıyor biraz önce söylediğini uygulamaya geçiremiyor, faydalı da olamıyor gibi bir şey.(D3, 2)

Öğretmenlerin yaklaşık % 67’lik bir kısmı değerler eğitimi faydalı buldukları yönünde görüş bildirmişlerdir. Bu yararlar; Farkındalık yaratması, öğrencilerin kendilerini sorgulamalarına fırsat yaratması, sosyal ilişkileri geliştirmesi, ilgili değere dikkat çekmesi ve öğrencilerin davranışlarını olumlu yönde değiştirmesi olarak belirtilmiştir. Öğretmenlerin % 50’lik bir kısmı da Değerler Eğitiminin uygulama konusunda sınırlı kaldığını bu yüzden faydalı bulmadıkları yönünde görüş bildirmişlerdir.

3.4. Değerler Eğitimi Konusunda Yaşanan Sorunlar

Bu probleme yanıt bulabilmek amacıyla, öğretmenlerin Değerler Eğitimi Konusunda Yaşanan Sorunlara ilişkin görüşleri ile ilgili frekans ve % dağılımı belirlenmiştir. Tablo 5’te elde edilen veriler görülmektedir.

Tablo 5. Değerler Eğitimi Konusunda Yaşanan Sorunlara İlişkin Görüşler İle İlgili Frekans ve % Dağılım Tablosu

	A	B	C	D	E	F	f	%
Zamanın yeterli olmaması	0	0	1	1	1	1	4	66,6
Ailede verilen değer okulda verilen ile örtüşmemesi	0	1	0	1	0	0	2	33,3
Öğretmenlerin değerler eğitimi önemsememesi	1	0	0	0	0	0	1	16,6

Tablo 5’te görüldüğü gibi genel olarak öğretmenlerin Değerler Eğitimi Konusunda Yaşanan Sorunları yorumlarsak; % 66,6 ile **“Zamanın yeterli olmaması”** gelmektedir. Katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıda verilmiştir:

Değerler eğitimi ile ilgili derslerin ders saatleri içerisinde işlenmesinde biraz sorun yaşıyor. O konuda vakit sıkıntısı yaşanmakta.(C4,1)

Değerler eğitimine zaman ayıracak imkân yok; müfredat yığılı, konuyu yetiştirmeye çalışıyorsun... (D4,1)

Değerler eğitimi bir ana disiplin olmadığından bir alt disiplin olduğundan ders amaçlı işlenimi okullarda yapılmıyor. Ne oluyor; işte 1 ay boyunca sınıf öğretmeni belki 1 gün bunu işlerse branş öğretmenimiz de 1 saat işlerse bu tam işlenmiş demek değildir. (E4, 1)

Değerler Eğitimi konusunda yaşadığımız sorunlar ders saatlerimizde sıkıntı var.(F4,1)

Daha sonra %33,3 ile “**Ailede verilen değerler okulda verilen ile örtüşmemesi**” gelmektedir. Katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıda verilmiştir:

Değerler Eğitimi konusunda bu konuların bazıları ailelerde yanlış öğretiliyor, yanlış aksediliyor biz de okulda daha değişik bir şeyler söylüyorsak ve çocuğun evde öğrendiği şeyle uyuşmuyorsa çelişkide kalıyor, ikilemde kalıyor biz bunun işte daha iyisini anlatmaya çalışıyoruz, daha doğru bir şekilde anlatmaya çalışıyoruz. Çocukların kafalarında oluşan yanlış şeyleri düzeltmek bu bağlamda çok zor oluyor.(B4, 2)

Okul ortamı dışında, başka yerlerde bu değeri yaşatacak etrafında insanlar yok galiba sadece okulda kalıyor ya da herkes aynı şekilde, aynı eğitimi görse kazanır belki ama ailede mesela çocuk babasıyla konuşamadığını ifade ediyor burada söylüyorsun şudur budur diye ama evde uygulayamıyor. (D4, 2)

Sonra %16,6 ile “**Öğretmenlerin değerler eğitimini önemsememesi**” gelmektedir. . Katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıda verilmiştir:

Öğretmenler tarafından çok önem verilmiyor. O yüzden çocuğa aktarmak da sıkıntı oluyor.(A4, 3)

Verilen cevaplar genel olarak değerlendirildiğinde; değerler eğitimi kapsamında yaşanan en büyük sorun zamanın yetersiz olmasıdır. Öğretmenler müfredatı yetiştirmek için uğraşırken değerler eğitimine gereken önemi veremediklerini söylemişlerdir. Dolayısıyla değerler eğitimi bir formaliteye dönmüş gereken evraklar düzenlendikten sonra yapılması gereken etkinlikler yapılmamaktadır. Diğer sorun da ailede verilen değer ile okulda verilen değerlerin birbirleriyle uyuşmaması olarak belirtilmiştir. Özellikle sosyo-ekonomik düzeyi düşük bölgelerde bulunan okullarda bu sorun daha çok göze çarpmaktadır. Örneğin sevgi-saygı değerinin kazandırılmaya çalışıldığı bir sınıftaki öğrencilerin evlerinde şiddet görmeleri. Diğer bir sorun da öğretmenlerin bu işe önem vermemesidir. Bu sorunu diğer sorunların doğurgası olarak düşünebiliriz ya da öğretmenler bu konuda yeteri kadar bilgilendirilmedikleri ve bu konuda eğitim almadıkları için bu işe önem vermemektedirler diyebiliriz.

3.5. Değerler Eğitiminde Yaşanan sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri

Bu probleme yanıt bulabilmek amacıyla, öğretmenlerin Değerler Eğitimi Konusunda Yaşanan Sorunlara İlişkin çözüm önerileri ile ilgili frekans ve % dağılımı belirlenmiştir. Tablo 6’da elde edilen veriler görülmektedir.

Tablo 6. Değerler Eğitimi Konusunda Yaşanan Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri İle İlgili Frekans ve % Dağılım Tablosu

	A	B	C	D	E	F	f	%
Değerler Eğitiminin ayrı bir ders olarak verilmesi	1	0	1	1	1	1	5	83,3
Ailelere bu konuda eğitim verilmesi	0	1	0	1	0	0	2	33,3
Öğretmenlere bu konuda hizmet içi eğitim verilmesi	1	0	0	0	0	0	1	16,6

Tablo 6’da görüldüğü gibi genel olarak öğretmenlerin Değerler Eğitimi Konusunda Yaşanan Sorunlara İlişkin Çözüm Önerilerini yorumlarsak; % 83,3 ile “**Değerler Eğitiminin ayrı bir ders olarak verilmesi**” gelmektedir. Katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıda verilmiştir:

Değerler Eğitimi seçmeli de olsa bir ders olarak verilebilir.(A5, 1)

... değerler eğitimi ders olarak haftada bir gün görülse daha faydalı olacağını düşünüyorum, zamandan daha iyi kazanılacağını, etkinliklerin daha iyi işleneceğini düşünüyorum.(C5, 1)

Değerler eğitimine zaman ayıracak imkân yok; müfredat yığılı, konuyu yetiştirmeye çalışıyorsun.(D5, 1)

Değerler eğitimi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin içine alınarak bir ana disiplin olarak değerlendirilip müfredata konulursa daha da harika olur.(E5, 1)

... serbest etkinlikler dersinin 1 saatinin değerler dersi, etkinliği altında verilebilirse daha iyi olacağını düşünüyorum(F5,1)

Daha sonra %33,3 ile “**Ailelere bu konuda eğitim verilmesi**” gelmektedir. Katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıda verilmiştir:

Ben bu konuda ailelere de değerler eğitiminin verilmesini, daha doğru buluyorum. Aile, çocuk ve öğretmen işbirliği içerisinde bu konuların işlenmesi lazım.(B5,2)

Çözüm önerisi olarak önce aile mi eğitilmeli ailede bu değerlerin yaşamasını sağlayacak aile eğitim programları mı yapılmalı. (D5,2)

Sonra %16,6 ile “**Öğretmenlere bu konuda hizmetiçi eğitim verilmesi**” gelmektedir. . Katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıda verilmiştir:

Sanırım biraz öğretmenlerin de eğitilmesi lazım bu değerler eğitimi konusunda. Değerler Eğitimi konusunda öğretmenler bilinçlendirilirse veya mesela örnek uygulamalar gönderilebilir veya sene başında bir seminer alınabilir o zaman daha iyi olur yani.(A5, 3)

Öğretmenlerin Değerler Eğitimi konusunda yaşanan sorunlar için çözüm önerilerine ilişkin görüşlerini genel olarak yorumladığımızda öğretmenlerin yaklaşık %83’ünün Değerler Eğitiminin ders olarak verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu bağlamda öğretmenler müfredatı yetiştirme çabasında olduklarından dolayı Değerler Eğitime gereken özeni gösterememektedir ve bunu görüşlerinde de belirtmişlerdir. Öğretmenlerin %33 ‘lük bir kısmında ailelerin eğitilmesi gerektiğini belirtmiştir. Görüşme yapılan öğretmenlerin görev yaptıkları okul sosyo-ekonomik açıdan düşük seviyeli bir çevrede bulunmaktadır. Bundan dolayı ailelerin çocukları ile yeteri kadar ilgilenemedikleri ve değerleri veremedikleri söylenebilir.

3.6. Değerler Eğitiminin Benzetildiği Nesnelere

Bu probleme yanıt bulabilmek amacıyla, öğretmenlerin Değerler Eğitiminin Benzetildiği Nesnelere ile ilgili frekans ve % dağılımı belirlenmiştir. Tablo 7’de elde edilen veriler görülmektedir.

Tablo 7. Değerler Eğitiminin Benzetildiği Nesnelere İle İlgili Frekans ve % Dağılım Tablosu

	A	B	C	D	E	F	f	%
Değerler Eğitiminin Ağaca Benzetirim	1	1	1	1	0	1	5	83,3
Değerler Eğitiminin Nehir’e Benzetirim	0	0	0	0	1	0	1	16,6

Tablo 7’de görüldüğü gibi genel olarak öğretmenlerin Değerler Eğitiminin Benzetildiği Nesnelere yorumlarsak; % 83,3 ile **“Değerler Eğitimi ağaca benzetirim”** gelmektedir. Katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıda verilmiştir:

Bir ağaca benzetebilirim. Değer bir ağaç değerleri oluşturan maddeler vefa olsun dostluk olsun saygı, sevgi bunlarda dalları olabilir.(A6, 1)

Değerler Eğitimi ben bir ağaca benzetirim. Kökünde insan, insanın dalları, budakları var işte ve bu aldıkları eğitimle iyilik, hoşgörü, saygı, sevgi, cömertlik, merhamet, dürüstlük gibi değerlerle birlikte büyüüp koskoca bir çınar gibi iyi bir insan olarak topluma katılabilecektir. (B6, 1)

Değerler Eğitimi ağaca benzetirdim herhalde. Yani ağacın dalları gibi her değerimizin farklı özellikleri var, nitelikleri var. Soyut olarak düşünürsek de İnsanları koruyan dallarıyla değerlerimizin de bizi koruduğunu düşünüyorum.(C6, 1)

Ağaca benzetirim dalları budaklıyor ve böylece her yere ulaşıyor.(D6, 1)

Çınar ağacına benzetebilirim. Güçlü kuvvetli.(F6, 1)

Daha sonra %16,6 ile **“Değerler Eğitimi Nehir’e benzetirim”** gelmektedir. Katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıda verilmiştir:

Şimdi ben bunu nehir, büyük kolları olan bir nehir, bir şemsiye, bir ağaç bunlara benzetebilirim. Değerler Eğitime şöyle diyelim: Diyelim ki biz Fırat Nehri’ni ele alalım. Fırat Nehri içerisinde su taşıyor kolları da su getirir. Kollardan gelen su ile debisini yükseltir. Burada bir kazanım vardır. Onun için değerler Eğitimi için nehrin her kolunu bir değer olarak kabul edersek demek ki geleneklerimizi göreneklerimizi besleyen bir değer vardır. Bunlar çevreden topladığı güzel ahlaki, güzellikleri getirir ana bileşene verir. Yani Değerler Eğitimi değerlerin birleşmesi anlamında olmuş oluyor.(E6, 2)

Öğretmenlerin Değerler Eğitimi benzedikleri nesnelere ilişkin görüşlerini genel olarak yorumladığımızda öğretmenlerin yaklaşık %83’ünün Değerler Eğitimi ağaca benzetmişlerdir. Fakat her biri bu benzetmeyi farklı açılardan yapmışlardır. Katılımcıların değerler eğitimi ağaca benzetmelerini Değerler Eğitiminin sembolünün ağaç olması ile ilişkilendirebiliriz. Ama farklı yönlerden benzetmeleri değerler eğitime yükledikleri anlamla ilişkilendirilebilir.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Çalışmaya katılan öğretmenler değer öğretiminde belirleyici unsurlardan birinin aile olduğunu ve okul ve ailede verilen değerlerin çatıştığı görüşündedir. Öğretmenler okullarda değer çatışmalarının olduğu, değer öğretiminin okulların esasi olarak görevi olarak görülmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Pelin Baydar “İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler programında Belirlenen değerlerin kazanım düzeyleri ve bu süreçte Yaşanılan soruların değerlendirilmesi” adlı tez çalışmasında aynı bulguya ulaşmıştır. Bu noktada velilerinde değerler eğitimi hakkında bilgilendirilmesi, işlenecek değerler belirlenirken okulun bulunduğu sosyo-ekonomik çevrenin de dikkate alınması şeklinde öneride bulunulabilir.

Öğretmenlerin büyük bir bölümü müfredatın çok yoğun olduğunu, onu yetiştirebilmek için değer kazanımına gereken önemi veremediklerini, formaliteden ibaret olduğunu bu yüzden de hiçbir faydası olmadığını belirtmişlerdir. Değerler Eğitimi ayrı bir ders olarak planlanabilir. Tabi bu konuda öğretmenlerin de eğitilmesi gerekmektedir. Bu noktada öğretmen adayları için üniversitelerin eğitim fakültelerinde “Değerler

Eğitimi” dersi konulabilir, öğretmenler için de bu konuda hizmetiçi eğitim verilebilir. Öcal ve Yiğittir yaptıkları “Lise Tarih Öğretmenlerinin Değerler ve Değerler Eğitimi Konusundaki Görüşleri” adlı çalışmalarında da Tarih öğretmenleri kendilerindeki bu eksikliği gidermek için değer eğitimi ile ilgili hizmetiçi kurslara katılabileceklerini ifade etmişlerdir şeklinde benzer bir bulguya ulaşımlardır.

Öğretmenler aile ve okulda verilen değerlerin zaman zaman çeliştiğini, bu noktada öğrencinin bocaladığını belirtmişlerdir. Bunu önlemek için velilerin de bu konuda bilgilendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu noktada okulda değerler ile ilgili aile eğitimleri yapılabilir. Yapılan etkinliklere ailelerde dahil edilebilir. Değerler eğitiminin öğrencilerin toplumda bir yer edinebilmeleri için gerekli olduğu velilere detaylı bir şekilde anlatılmalıdır.

Ülkemizde okulların değerler eğitiminin nasıl yapılması konusuna gelindiğinde literatürün oldukça zayıf olduğu görülmektedir. Dolayısıyla değerler eğitimi konusuyla öğretmenler dâhil olmak üzere eğitimin bütün paydaşlarının bir gayret içerisinde olması son derece önemlidir (Kaymakcan’dan akt. Fidan, 2009). Sınıftaki günlük yaşam kadar koridorlar, kafeterya gibi diğer okul ortamları da değerlerin yaşandığı mekânlar olabilir (Ekşi,2003)

Değerler eğitiminde eğitim programlarının değerleri benimsetecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Eğitim programları değerlerin öğretilmesinde, farklı etkinlik düzenlemelerin eğitmesi gerekir. Okulda verilen değerler ile ailede, medyada verilen değerlerin çatışmaması gerekir. Bunun için gerekli önlemler alınabilir.

Değer eğitimi sadece okullarda verilir ise öğrenciler evde ve okulda karşılaştıkları değerler arasında seçim yapmak zorunda kalacaklardır. Bu tür bir sorunla karşılaşmamak için, okul aile birliklerine büyük görev düşmektedir. Amaçları sadece okulun maddi ihtiyaçlarını gidermek olarak düşünülen ya da uygulamaları itibariyle öyle görünen okul-aile birliklerinde, okullarda öğrencilere kazandırılmak istenilen değerler velilere anlatılmalıdır. Hatta değer eğitimi sürecine seminerler, konferanslar gibi eğitsel faaliyetlerle ailelerin de katılmaları sağlanmalıdır (Yazıcı 2006).

KAYNAKLAR

- Ekşi, H. (2003). “Temel İnsani Değerlerin Kazanılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları”. *Değerler eğitimi dergisi*. 1(1), 79-96
- Fidan, N. (2009). “Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri”. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2 (2), 1-18.
- Jackson, P. W., Boostroom, R. E., & Hansen, D. T. (1998). *Moral life of schools*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Yassıkaya, B. & Günbayı, İ. (2011). Meslek lisesinde çalışan yönetici ve öğretmenlerin leonardo da vinci projesi hakkında görüşleri: bir durum çalışması. *E-international journal of educational research*. 2(3), 13-34.
- Kenan, S. (2009). Modern Eğitimde Kaybolan Nokta: Değerler Eğitimi. *Kuram ve uygulamada eğitim bilimleri dergisi*. 9(1), 259-295.
- Lickona, T. (1991). *Educating for character: how our schools can teach respect and responsibility*, New York, Bantam Books.
- Ryan, K., Bohlin, K. (1999). *Building character in schools*, San Francisco, Jossey-Bass Publishers.
- Stanley, W.B. (1983). Training teachers to deal with values education: *A critical look at social studies methods texts social studies*.74(6). 242-246.

- Yazıcı, K. (2007). Değer eğitimi genel bir bakış, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (19), 499-522.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2000). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin
- Yıldırım, K. (2009). Türk sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi ilişkili deneyimleri: fenomenolojik bir yaklaşım. *Eurasian journal of educational research*, (35), 165-184
- Yılmaz, E. (2009). Öğretmenlerin değer tercihlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler eğitimi dergisi*.7 (17), 109-128.
- Yiğittir, S. & Öcal, A. (2011). Lise tarih öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi konusundaki görüşleri. *KMÜ sosyal ve ekonomik araştırmalar dergisi*. 13 (20), 117-124